

b) Aby koeficienty byly interpretačně užitečné, musí být stabilní, to jest invariantní vzhledem k různým pravděpodobnostním výběrům. Autoři uvádějí výsledky společenskovední studie, v níž experimentovali s tím, že kromě úplného náhodného výběru použili pro základ interpretace pouze 70 % tohoto výběru; výsledky se lišily velmi značně. Podle jejich interpretace tu je nízká stabilita způsobena diskrétními hodnotami a užitím kódů kategorií ordinálního znaku jakožto kvantifikace.

Rozbor z první kapitoly je dostatečně přesvědčivý a argumentativní pro vývoj speciálních metod založených na vlastnostech diskrétních dat. Zároveň je také imperativem k pozornosti při používání metody. Celá další část knihy se pak zabývá shrnutím současného stavu diskrétní diskriminační analýzy pro rozlišení dvou tříd. Především jsou diskutovány dichotomické indikátory.

Kapitola 2, *Diskrétní klasifikační modely*, uvádí obecný model přiřazování statistických jednotek na základě diskrétních indikátorových proměnných. Nejprve je zaveden úplný multinomický model (to jest čistý případ podle základní teorie). Tento model je však nereálný pro větší počet proměnných vzhledem k velkému počtu polí mnohorozměrné tabulky, která vzniká kombinací všech indikátorů a nízkých i nulových četností v nich. Důsledkem je nestabilní klasifikace, protože odhady pravděpodobností pro jednotlivá pole jsou velmi nepřesné. Největší potíž činí nulová pole, která jsou nulová empiricky, nikoli teoreticky – nejde o tzv. strukturní nuly. Tento základní model zároveň odkrývá slabiny diskrétního přístupu: nelze používat velký počet diskriminujících indikačních proměnných a jsou vyžadovány velké výběrové rozsahy v jednotlivých skupinách.(1)

Úplný multinomický model je pro praxi naprosto nevhodný a proto hledáme jeho modifikace a příbuzné přístupy tak, abychom buď snížili počet odhadovaných parametrů, nebo využili pro odhad četností některých strukturních vlastností úplného rozložení všech znaků.

Kapitola dále uvádí celou řadu specifických a velmi užitečných modelů, které podstatně zlepšují postup: A) modelové reprezentace pro dichotomická data – Bahadurův model, logaritmicko-lineární a logitové přístupy; B) procedury založené na ortogonálních polynomech: model Martin-Bradleyův, Kronmal-Ott-Tarterův model; C) procedury založené na Matusitově vzdálenosti nominálních distribucí.

Všechny metody jsou ilustrovány příklady z aplikační praxe, jsou v některých případech i mezi sebou srovnávány co do efektivity.

Kapitola 3, *Poměry chyb a problém vychýlení*, se zabývá charakteristikami kvality rozlišení, optimalitou metody. Obsahuje jejich teoretické zavedení a metody odhadu.

Pro aplikace je velice závažná kapitola 4, *Problém výběru proměnných*, která nejprve sumarizuje přístupy lineárního klasického modelu (použití t-testu pro jednotlivé proměnné, použití standardizovaných diskriminačních koeficientů a sekvenční výběr proměnných) a ukazuje, že u *diskrétních dat mohou být hlediska na výběr proměnných zcela opačná k případu normálního rozložení*. Tyto teoretické výsledky dále narušují klid zasvěceného uživatele diskriminační analýzy, má-li k dispozici diskrétní proměnné.

Kapitola uvádí a) proceduru založenou na rozdílu diskriminačních koeficientů, b) dvě Raiffovy bayesovské metody, c) Lachinovu proceduru, d) Goldstein-Dillonovu proceduru využívající Kullbackovu divergenci. Všechny postupy jsou opět ilustrovány na reálném datovém souboru společenskovedního výzkumu (spotřeba služeb).

Kapitola 5, *Speciální témata*, je věnována důležitým oblastem, které však svým rozsahem netvoří samostatné kapitoly. Jsou to: a) případ, kdy indikátory jsou diskrétní i spojitě; b) metody pro porovnání jednotlivých technik, c) shrnutí publikovaných simulačních experimentů. Simulační studie potvrzují výhrady k lineárně klasické metodě, použité na diskrétní data: jsou-li průměry podobné, rozlišení je velmi nekvalitní, korelace proměnných podstatně snižuje přesnost klasifikace. Za-

(1) Pro srovnání uveďme, že pro k proměnných je u Fisherova modelu zapotřebí odhadnout $k(k+3)/2$ parametrů pro každou skupinu, zatímco u úplného multinomického modelu je to $m_1 \cdot m_2 \cdot m_3 \dots m_k - 1$ parametrů, kde m_k je počet hodnot k -tého znaku.

tímco v druhém případě znamená korelovanost podstatnou ztrátu informace, v prvním případě nemůže lineární funkce podchytit nelineární interakční efekty, popřípadě interakční efekty vyšších řádů.(2)

Kapitola 6, *Počítačové programy*, obsahuje programy zahrnující téměř všechny diskrétní metody v knize popsané. Tím se aplikabilita matematické teorie značně zjednodušuje.

Goldsteinova a Dillonova kniha je monografií s vysokými profesionálními parametry. Její matematické zhodnocení na naše stránky nepatří, důsledky pro metodologii aplikace diskriminační analýzy jsou však nesmírné: kniha na konkrétních důkazech a datech ukazuje řadu rozporů a záporů, které nejen vedou uživatele ke střehu a lepšímu porozumění výsledkům, ale zároveň jsou podnětem k dalšímu rozvoji klasifikační (rozlišovací) statistické metodologie. Buďme proto opatrní při vytváření vlastních i přebírání cizích interpretací a závěrů z diskriminační analýzy. Zpochybnění, která kniha přináší, ukazují, že aplikace metody je náročná, že vyžaduje důvěrnou znalost statistického modelu ve všech detailech i dobrou profesionální základnu v oboru, jehož se aplikace týká. Takovýto závěr platí pro jakékoli aplikace matematiky – recenzovaná kniha však jej argumentuje na konkrétním případě dané metody zcela přesvědčivě.

Diskrétní diskriminační analýza není zatím ještě zdaleka uzavřena a dosud nesplňuje potřeby rozvinuté společenskovední metodologie. Je to však nadějný přístup, který stojí za to, abychom jej vyzkoušeli a popřípadě i jeho další rozvoj ovlivnili (ať už formulací požadavků nebo vlastním přínosem).

Autoři shrnuli pouze model založený na použití diskriminačních skóre. O důležitosti práce na modelech diskrétních dat svědčí to, že na různých místech, v různých vědách a s různými motivy vznikají modely, které řeší podobné úlohy pod názvy „teorie rozpoznávání“, „teorie rozhodování“ apod. Za mnohé můžeme jmenovat například Mirkinovy práce, založené na rozkladech souborů, a práce na rozpoznávání a seskupování metodách sovětské metodologické tradice. U nás je to dlouholetá práce A. Peréze a jeho kolektivu, která vychází z teorie informace a týká se jak klasifikačního rozhodování, tak výběru proměnných. Také práce kolektivu J. Nikla v lékařské kybernetice ukázala mnoho praktických srovnání různých diagnostických přístupů (lineární diskriminační analýza přitom ukazovala nejslabší výsledky). V naší sociologii je diskrétním datům též věnována speciální pozornost (aplikace distanční analýzy k problematice sociální struktury F. Charvátém; model vzdálenosti, variability a asociace pro různé typy diskrétních dat, na němž spolupracoval recenzent; přístup k testování reprezentativity B. Řehákové). Diskrétní data jsou předmětem neustálé a zasloužené pozornosti a lze říci, že v metodice analýzy dat je to jedno z nejperspektivnějších témat: modely jejich analýzy jsou pro většinu našich aplikací reálnější a vhodnější.

Po přečtení a zhodnocení výsledků knihy jistě nezavrhneme diskriminační analýzu, budeme však k ní přistupovat daleko pozorněji a vše nezvyklé, překvapující, „nové“ si zřejmě znovu a jinými cestami prověříme.

Jan Řehák

(2) Poznamenejme, že podobná výhrada platí i pro spojitá data, v nichž se projevují nelineární vztahy a nelineární rozlišovací konfigurace.

XV. setkání redaktorů filozofických a sociologických časopisů socialistických zemí

Pravidelné, každoroční setkání redaktorů filozofických a sociologických časopisů socialistických zemí se konalo ve dnech 7.–10. října 1980 v Sučavě (Rumunská socialistická republika). Stalo se tak v rámci oslav stého výročí narození rumunského sociologa Dimitrije Gusti. (Toto jubileum bylo zahrnuto do programu Unesca na rok 1980.) Proto byla část setkání věnována tradicím a aktuálním otázkám vývoje rumunské sociologické školy. Současně byly ve vystoupení delegátů ukázány základní směry a úkoly rozvoje marxisticko-leninské filozofie a sociologie a upřesněny možnosti další, hlubší spolupráce redakcí.

Zúčastněné země byly zastoupeny těmito delegacemi:

Bulharská lidová republika

Radi Vasilev — Sociologičeski problemi
Dobrin Spasov — Filosofska misál
Kiril Antonov Delev — Filosofska misál

Československá socialistická republika

Jakub Netopilík — Filozofický časopis
Karel Rychtařík — Sociologický časopis
Dalimil Hajko — Filozofia
Vlastislav Bauch — Sociológia

Maďarská lidová republika

Elemér Kéri — Magyar Filozófiai Szemle

Německá demokratická republika

Hans Christoph Rauh — Deutsche Zeitschrift für Philosophie
Albrecht Kretschmar — Akademie společenských věd při ÚV SED; katedra marxisticko-leninské sociologie
Herbert Steininger — Humboldtova univerzita — Oddělení filozofických problémů sociálních věd sekce marxisticko-leninské filozofie
Friedrich Richter — Akademie společenských věd při ÚV SED; Institut marxisticko-leninské filozofie
Siegfried Hegenbarth — Akademie společenských věd při ÚV SED; Institut marxisticko-leninské filozofie

Polská lidová republika

Janusz Kuczyński — Dialectics and Humanism; Studia Filozoficzne
Jan Malanowski — Varšavská univerzita — katedra sociologie dělnické třídy; Studia Sociologiczne
Jan Guranowski — Człowiek i Światopogląd

Rumunská socialistická republika

Roman Moldovan — Akademie sociálních a politických věd RSR

Dumitru Ghise — Akademie Stefana Gheorghiu; Akademie sociálních a politických věd RSR — Oddělení filozofie

Stefan Gostea — Akademie sociálních a politických věd RSR — Oddělení sociologie

Ion Iordachel — Akademie Stefana Gheorghiu; Viitorul social

Octavian Chetan — Revista de filozofie

Ion Tudosescu — Institut filozofie; Revista de filozofie

Ioana Boja — Viitorul social

Mária Lazar — Viitorul social

Sorin Radulescu — Viitorul social

Svaz sovětských socialistických republik

V. S. Gott — Filosofskije nauki

V. N. Ševčenko — Filosofskije nauki

A. F. Poltorackij — Voprosy filosofii

V. I. Starověrov — Sociologičeskije issledovanija

V závěru jednání byl přijat protokol, jehož zkrácenou verzi předkládáme našim čtenářům.

Protokol

V souladu s programem všestranné vědecké spolupráce akademií věd socialistických států proběhla ve dnech 7.–10. října 1980 v Sučavě (RSR) 15. konference redaktorů filozofických a sociologických časopisů socialistických států.

Účastníky porady přivítala Loaria Loušťanová, kandidátka ústředního výboru Rumunské komunistické strany, tajemnice okresního výboru strany a místopředsed-kyně národní rady sučavského okresu; dále pak prof. Roman Moldovan, viceprezident Akademie sociálních a politických věd RSR. Jednání zahájil prof. Dumitru Ghise, kandidát Ústředního výboru RDS, předseda oddělení filozofie a logiky Akademie sociálních a politických věd RSR. Na programu konference byla diskuse na téma *Humanismus a podmínky života lidí za socialismu*; výměna zkušeností z práce časopisů zúčastněných států a pracovní jednání na téma *Tradice a aktuální rozvoj rumunské sociologické školy*.

S příspěvkem *Humanismus a podmínky lidského života za socialismu* (autoři O. Chetan a A. Tanase) vystoupil hlavní redaktor filozofického časopisu O. Chetan (RSR).

Tento příspěvek a následující diskusní vystoupení zabezpečily širokou a produktivní výměnu názorů na obsah a historický význam humanistické koncepce, místo a roli socialistického humanismu v teorii a praxi socialistické výstavby; byla zdůrazněna převaha revolučního socialistického humanismu nad buržoazními variantami tzv. humanismu, perspektivy rozvoje lidské osobnosti v podmínkách výstavby komunistické společnosti. Současně byly rozebrány centrální problémy socialistického způsobu života, včetně problému kvality života, a též komplexní, dialektický charakter výstavby nové společnosti.

V průběhu výměny názorů mezi redaktory filozofických a sociologických časopisů byl potvrzen význam a aktuálnost vzájemného seznámení se s výsledky filozofického a sociologického bádání v socialistických zemích, které se zúčastnily porady, a též užitečnost vzájemného publikování informací, jež se týkají nejnovějších výsledků filozofického a sociologického výzkumu a teoretických diskusí, které se v posledním roce v jednotlivých časopisech uskutečnily. Byla též zdůrazněna užitečnost publikování článků buď ve formě tematických přehledů, nebo v rámci dvoustranné výměny tematických výběrů z prací a článků, jejichž zaměření bude společně dohodnuto.

Problémy posouzené na poradě jsou organicky spjaté s praxí socialistické výstavby, světovým revolučním procesem, bojem za mír a uvolněním mezinárodního napětí.

V průběhu porady byla zorganizována návštěva objektů národního hospodářství, historických a kulturních památek sučavské oblasti.

Účastníci porady s uspokojením přijali návrh delegace NDR uskutečnit 16. poradou redaktorů filozofických a sociologických časopisů socialistických zemích v 1. pololetí r. 1982.